

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
Politikatudományi Doktori Program

**Modern ósiség
A politika sajátosságai Indiában**

Varga László

Doktori értekezés tézisei

Témavezető:
Dr. habil. Bretter Erich Zoltán
címzetes egyetemi docens

Pécs – 2020

Indiában a lakosság döntő többsége kettős életfelfogásban él. Az egyik a valós események jelenhorizontja, a másik pedig az eposzokban leírtak szerint kialakított jelenkép. Az eposzokban leírt társadalmi normák irányítják a valós jelenben az emberek életét (Thapar, 1977). Gandhi arról álmodott, és arra vágyott, hogy ismét megvalósul Indiában a Ramayana eposzban leírt Rama királysága (Mahajan, 1982). A történelemben nincs semmi nyoma ennek a királyságnak, csak az eposzi-puránikus irodalomban létezik, mégis, India legnagyobb horderejű társadalmi mozgalmának a megalkotója, akinek kulcsfontosságú szerepe volt a Brit Korona térdre kényszerítésében, Bapu, a nemzet atyja egy olyan társadalmi és államszervezetet vízióált Indiának, ami csak a kulturális irodalomban található meg. A nyugati embernek a mítosz, a legenda, az eposzok tartalma, személyei és történetei mára már inkább a mesék világa, s noha az antik görög drámairodalom az európai ember morális dilemmájának tárháza, a sors és az individuum viszonyának taglalása, életérzésében elképzelhetetlen az, hogy egy eposzi alak, cselekmény és társadalmi rendszer a jelenben valósággá váljon. Mi itt a nyugaton nem vesszük ezt komolyan, csak mesének tartjuk, és van egy általunk létrehozott társadalmi rendszer, vannak politikai ideológiáink és tipológiáink, amiken keresztül értelmezzük a saját világunkat, és abba a hibába esünk, hogy Indiát is javarészt csak ezek alapján próbáljuk leképezni, ebbe a tipológiai rendszerbe próbáljuk beletenni. Nem találtam arra utaló forrást a koronavírussal kapcsolatos olasz politikai kommunikációban, ami Romulus és Remusra vagy bármely más mondára utalna, a magyar politikában

a csodaszarvas vagy a Szent Korona legendaköréből sem került semmi megemlítésre, sőt a skandinávoknál sem hangozott el sem Odin, sem Thor történeteire utalás. Narendra Modi, India miniszterelnöke úgy nyilatkozott 2020. március 25.-én, hogy a „...*Mahabharata háborúja 18 nap alatt lejátsszódott, mi 21 nap alatt nyerjük meg a háborút a koronavírus ellen.*”¹Az indiai politikai kommunikációban az eposzi-puránikus irodalom szereplői, eseményei napi szinten megemlítésre kerülnek. A szövetségi parlamentben, a pártpolitikai csatározásokban, a választások alkalmával pedig még intenzívebben a kampányokban a jelenlétük átható. A későbbiekben részletezett empirikus kutatásom eredményei azt mutatják, hogy csak a szövetségi parlamentben 2014.06.03. és 2020.03.23. között a felszólalásokban, az angol nyelven készült naplókban 46 alkalommal került a Mahabharata szó megemlítésre úgy, hogy azzal az eposzban leírtakra, valamelyik eposzi személy tetteire vagy magára az eposzra, mint az indiai kultúra legmeghatározóbb normaalkotó „törvénykönyvére” utalt a felszólaló. Ugyanebben az időszakban legnépesebb állam, a több mint 200 milliós UttarPradesh törvényhozásának médiatárában a kifejezés 30 alkalommal szerepel a törvényhozó testülettel összekapcsolható szöveggörnyezetben. A két legnagyobb olvasottságú angol nyelvű médiában a Mahabharata szó hasonló időszakban 1.280 cikkben szerepelt. Magyarországon a csodaszarvas legendájával kapcsolatban, ugyanezen időszakban egyszer sem fordul

---

¹ <https://timesofindia.indiatimes.com/india/mahabharata-battle-won-in-18-days-war-against-coronavirus-will-take-21-days-pm-modi/articleshow/74813107.cms> (letöltés 2020.05.02.)

elő említés az Országgyűlési naplóban, maga a szó is csak egyszer szerepel, mint egy program neve egy gyerektáborban, az Indexen és az Origón pedig összesen 34 alkalommal. Az eredményeket összegezve, hogy véleményt is lehessen alkotni segítségükkel, két táblázatba foglaltam, 1. és 2. táblázat.

1. táblázat: A népi mondák jelenléte a politikában Indiában és Magyarországon az országgyűlési naplók alapján 2014–2020 között

Téma	India (Mahabharata)		Magyarorszá g (Csodaszarvas)
	<i>LokSabh</i> <i>a</i>	<i>UttarPradesh</i> <i>VidhanSabh</i> <i>a</i>	<i>Országgyűlési</i> <i>napló</i>
Kormányzati politika	13	10	0
Pártpolitika	4	13	0
Kulturális örökség	15	0	0
Oktatás	5	1	0
Idegenforgalom	1	3	0
Ökológia	3	0	0
Vallás	1	1	0
Tudomány	1	1	0
Adózás	1	1	0
Törvényhozás	2	0	0
Egyéb	0	0	1

Forrás: saját szerkesztés

2. táblázat: A népi mondák jelenléte az elektronikus hírportálokon Indiában és Magyarországon

	India (Mahabharata)		Magyarország (Csodaszarvas)	
	<i>Hindustan Times</i>	<i>The Times of India</i>	<i>Index</i>	<i>Origo</i>
Időszak	2014. ápr.– 2020. jún.	2018. aug. – 2020. jún.	2014.–2020. június	2014.–2020. június
Darab	840	440	29	5

Forrás: saját szerkesztés

Ezen empirikus kutatás részletes leírását és a kutatás eredményeit a szöveggörnyezetükkel együtt az *1. számú melléklet* tartalmazza. A kutatási eredmények arra engednek következtetni, hogy Indiában a politikai aktor és a lakosság körében is az eposzok történetei nem a mesék világa, hanem a valós mindennapok része, a történetek képezik a társadalmi normákat, a kormányzati tevékenység elvárásait, a pártpolitikában és a közéletben a példákat és a súlyt a kimondott szóhoz. A Narlikar szerzőpáros elemezte India külpolitikai tárgyalási stratégiáját, technikáját és retorikáját. Azt találták, hogy dominánsan megjelennek a Mahabharatában olvasható jegyek az indiai tárgyalástechnikában (Narlikar–Narlikar, 2014). Lehet-e akkor ezt a politikai közeget pusztán a nyugati tipológiával és ideológiákkal minősíteni? Mivel nincs más eszközrendszerünk kénytelenek vagyunk ezt tenni, de az csak számunkra fog jelentéssel bírni, és

valószínű, hogy ez a jelentés sem tudja ábrázolni az indiai helyzetet, és az indiaiak életében az a közeg teljesen mást fog jelenteni, mint nekünk. Indiában a kasztrendszer több ezer éve a legdominánsabb társadalmi normaképző ideológia. Mi ez nekünk itt a nyugaton? Hová helyezük el az ideológiai palettán? Hogyan adunk neki normatív jellemzőket, azt mi alapján tesszük? Ha az indiai politikai életet csak a nyugati szűrők alapján elemezzük, mondván, hogy a kulturális kötelék és kontextus nem fontos, az olyan mintha a jéghegynek csak a felszín fölötti részét ismernénk el létezőnek. A kasztrendszer egy olyan képződmény, ami egyszerre rideg és megváltoztathatatlan, de képlékeny és simulékony. Túlélte az elmúlt 2500 év minden társadalmi és politikai viharát, a megjelenő új ideológiához hozzásimult és működik tovább a mai napig. A nemzeti ébredés egyik meghatározó modernizációs eszméje az volt, hogy miként lehetne a kasztrendszert kitörölni az indiai társadalomból. Gandhi az érinthetetlenek ügyében sokat tett, de a születésén alapuló, élethosszon át tartó társadalmi besorolást, a varnarendszert, fundamentumában elfogadta. Gandhival egyetemben sok gondolkodó és India függetlenségéért meghalni is hajlandó szabadságharcos érezte, hogy társadalmi megújulás kell a britek elküldéséhez, a társadalmi megújuláshoz pedig olyan új kulturális ideológiára van szükség, ami egységet tud kovácsolni India lakosságában a hagyományok alapján, de mentes a kaszt társadalom-felszabdáló hatásától. Mi a kapcsolat a kultúra és a kasztrendszer között? Az, hogy a kasztrendszert az eposzi-puránikus irodalomban írták le, és mivel ugyanez az irodalom alapján formálódnak a jelenben is a

társadalmi normákat, a kasztrendszer is újraképződik minden egyes generációban már évezredek óta. Indiában az új politikai erő, amit a nyugat jobboldalinak, populistának, szélsőjobboldali nacionalistának hív, az indiaiaknak a kasztrendszer mentes jövőt jelentheti az indiai hagyományok újraértékelésével, aminek természetesen velejárója India egységesítése, mint egy hindu nemzet. Lehet-e szélsőjobboldalinak nevezni azt az erőt, ami egy 2500 éves, ma is élő hagyományt akar megszüntetni? Téves korrelációk felállításával, más földrajzi területeken lezajlott, más társadalmi kontextusban végbement folyamatok kényszertársításával és extrapolálásával igen, de ezt az indiai nép nem tudja, ők a kasztrendszer igáját nyögik, és az abból kiutat keresőket, véleményem szerint, a belelátásoktól, a felszínes általánosításoktól és közhelyszerű véleményezéstől tartózkodva úgy ildomos kezelni, főleg egy tudományos munkában, ahogy ők látják, hiszen a kultúra szövete más. Értekezésemben azt a kutatómunkát és annak eredményeit mutatom be, amit az 'eposzi irodalom-kasztrendszer-politika' triádjának, a védikus időktől a jelenig megmutatkozó kapcsolatrendszerét vizsgálta, azaz hogyan használta a politika a kasztrendszert és a kasztrendszer a politikát, és ebben mi a szerepe az eposzi irodalomnak. A köztudatban vajmi kevés információ van erről, és a szakirodalmat átolvasva úgy találtam, hogy történelmi szakaszolásokkal érintve, és azon belül mélységében is elemezve van a kérdéskör (Bayly, 1990, 2001; Rudolph, 1965, 1967, 2012; Srinivas, 1952, 1956, 1995, 1997), hogy csak egy néhány művet említsek, de a kezdetektől a jelenig tartó, fókuszáltan az ok-okozati viszonyt és a köztük lévő

interaktivitást követő, az indiai kultúrkörnyezetből és nem a nyugat szociológiai-politológiai iskoláinak szemszögéből vizsgáló, és mindezek mellett ideológia semleges politikatudományi értekezést nem találtam. Miért lehet érdekes ez a téma a politikatudomány számára? India jelentőségének felismerése az euro-atlanti politikatudományban kibontakozóban van. Indiában több választásra jogosult van, mint az euro-atlanti övezetben összesen, a szövetségi választások alkalmával közel egy milliárd embernek kell a szavazási lehetőségét megteremteni, majd a szavazatokat értékelni, a nemzeti és az állami szintű pártok tagsága messze fölülmúlja minden más ország párttagságát. A választási kampányokban egy többszörösen fragmentált társadalmat – vallási, etnikai, nyelvi, kasztrendszerbeli, oktatásbeli, műveltségi és gazdasági helyzet szerinti megosztottság, és számos más törésvonal mentén is felszabdalt népeiséget – kell megszólítani a versengő pártoknak. Mindezek mellett a verseny is óriási, hiszen a nagy számok törvénye miatt, minél több a választó, annál többen versengenek, de a képviseleti helyek száma nem bővül, így a mandátumok társadalmi presztizse fokozódik. Az Európában kibontakozni látszó jövő a multikulturalizmus irányába igényt támaszt a társadalomtudomány, de különösen a politikatudomány felé, hogy szolgáltatson elemzéseket, esettanulmányokat olyan térségekről, ahol ez a jövő már múlt és jelen, mint például Indiában. Kutatásommal szeretnék hozzájárulni az Indiáról készült tudományos értekezések sokaságához azzal, hogy a fenti peremfeltételek által határolt keretben megvizsgálom az indiai politikára erős befolyást gyakorló társadalmi tényezők egyikét. S bár nem maga a

kasztrendszer a téma önmagában, mégis domináns részét alkotja az értekezésnek, ezért bemutatom, többek között azt is, hogy honnan indult és miért, milyen módon konzerválódott, mi volt a szállítóeszköze az évezredek alatt, hogyan kapcsolódott a politikához és miként viselkedett a modern korban kialakuló politikai ideológiák viharában.

Kutatási kérdés, hipotézisek

Ezek alapján, a terjedelmi korlátokat is figyelembe véve, a kutatási kérdést így fogalmazom meg:

A független India történelmében volt-e a társadalmi rétegződéssel kapcsolatban álló politikafilozófiai fordulat a politikai aktorok és a népesség körében, és ha igen, akkor milyen jellegű? Azaz a kasztrendszer és a politika kapcsolata hogyan alakult?

A kérdés megválaszolásához szükségesnek véltem megvizsgálni a függetlenség elnyerésének időszakában, a témához kapcsolódó aspektusban a társadalmi rétegződés és a politika viszonyát, de ahhoz, hogy ezt megérthessem, fel kellett mérnem India politika-kulturális térképét a kasztrendszer és a történelmen át tartó kontinuitás témakörében és meg kellett keresnem a szocializáció hordozóeszközét. Ezek alapján hipotéziseim a következők:

Hipotézis 1.

India bőséges, az ősi időkből származtatott kulturális irodalommal büszkélkedhet. Indiában járva és Indiáról olvasva ezen irodalmak jelenléte a mindennapokban szembetűnő, szinte megszámlálhatatlan könyv, színi

előadás és film mutatja be az eposzokban leírt történeteket, melyek így az indiai emberek mindennapjainak szerves részei. Ezért **az a feltételezésem**, hogy India kulturális kontinuitását, amibe a kasztrendszer is beletartozik, az eposzi-puránikus, vallás-kulturális irodalom biztosíthatja.

A vallási irodalom tematikus elemzéséből azt állapítottam meg, hogy a hipotézisben megfogalmazott társadalmi hatást úgy érte el az irodalom, hogy a mérhető és bizonyítható, nagyon vágyott, fennkölt emberi tulajdonságokkal felruházott személyeket – ezen tulajdonságok alatt olyanokat értek, mint hősiesség, igazságosság, odaadás, szeretet, tisztelet, lemondás, szépség, jóság, hírnév, erkölcsösség, moralitás stb. –, és az ezen tulajdonságokkal áthatott közösséget ábrázolja számos, szinte végtelennek tűnő sokaságban, minden élethelyzetben a legkülönbözőbb történetekben úgy, hogy az így teremtett, tökéletesnek láttatott, és ezért mindenki által utánozni és követni vágyott jellem- és eseménytérbe folyamatosan jelen van számos bizonyíthatatlan elem, mint például a lélekvándorlás doktrínája, és ennek legitimizáló hatásán keresztül a kasztrendszer, ami azt mondja, hogy abban az osztályban kell leélni az életet, amibe születünk, és csak az újjászületéssel van lehetőség, ha mindent jól csináltunk ebben az életben, felsőbb osztályban megszületni. Azzal, hogy a valóban tapasztalt és vágyott jellemvonások és élethelyzetek közé becsempészték a nem bizonyíthatókat, azok is valósá válnak az emberek tudatában, ezáltal társadalmi normaképzőkké alakulnak folyamatosan generációról generációra csak az eposzi-puránikus hősköltevényeket hallgatva, és azt a meggyőződést és világképet teremtik

meg, hogy a kasztrendszer valós, isteni eredetű és megváltoztathatatlan.

Hipotézis 2.

Az 1920-as évek jelentik a függetlenségi mozgalom hatékony szervezésének a kezdetét. Gandhi belépésével a Kongresszus lett a nemzeti ébredés zászlóshajója. Gandhi satyagraha mozgalmához, mivel annak elemei megtalálhatók India kulturális hagyományában, szinte a teljes lakosság szimpátiával viszonyult. A hagyománykultúra elemeivel összerakott társadalmi mozgalom végül egy, ettől a kultúrától teljesen idegen, nyugati ideológiai alapra, a szocializmusra épülő államszervezetnek adott teret. **Az a meglátásom**, hogy ez két, egymástól független, de párhuzamosan jelenlévő okra vezethető vissza: az irodalmi múltban nincs a valóságban is működőképes társadalmi, államszervezési rendszer, emiatt az újdonságot, az eddigi imperialista államszervezethez képest csak a szovjet mintára épülő államszervezet tudta nyújtani.

Az irodalmi források kialakulásának folyamata, majd a történelemben megvizsgált, a társadalmi rétegződésekben végbemenő események azt mutatták meg, hogy az eposzi-puránikus irodalom létrehozásának és folyamatos bővítésének, finomra hangolásának politikai célja volt a társadalmi hierarchia születésen alapuló állandósítására. Mivel Gandhi önmagát sanatani-hindunak tartotta feltétlen hittel az eposzi-puránikus múltban, amit Rama királyságának jelenkori vizionálásával ki is nyilvánított, azt jelentette, hogy a satyagraha mozgalom célbaérésén túl nem volt működőképes modellje a britek távozásával keletkező

hatalmi úr betöltésére. Itt kapcsolódik be Nehru szocialista irányultsága és a szovjet működés csodálatából eredő meggyőződése, hogy Indiának a megoldás a szocialista út. Ezt a folyamatot az is támogatta, hogy mivel a népben csak az britek kiűzésére alakult ki a forradalmi hangulat a hagyománykultúra elemeinek modernizációjával, ezért a kialakulni készülő, teljesen a hagyománykultúrán kívül eső, idegen ideológiai alapon szerveződő államszervezeti rendszerrel kapcsolatban nem érte a népességet cselekvési inger. Ráadásul, mivel a kasztrendszer modernizációja nem a kasztrendszer megszüntetését, hanem annak létét erősítette meg, a forradalmi hangulat lecsengésével a hagyománykultúra működött tovább modernizált kasztrendszerestől, így folytatódott a kasztrendszer élethelyzet konzerváló, évezredek óta domináló hatása, aminek alaptanítása az adott élethelyzet elfogadásáról, nem pedig az abból való kilépésről szól.

Hipotézis 3.

A függetlenségét elnyerő India a szocialista állami működés és gazdaságpolitika útjára lépett, de a társadalom szocialista átalakulásához és a szocialista ember megszületéséhez kultúrpolitikai lépéseket és intézményrendszert nem vezetett be, ezért a kultúra elemei, a kulturális kontinuitásból fennálló alapok mentén, a további modernizáció útján haladhattak, majd az 1990-es évek gazdaság- és közpolitikai fordulata után, a pártpolitika szintjén is új formációk növekvő dominanciája indult meg. **Feltevés szerint**, egy jelentős fordulat történt a politikai aktorok és a lakosság körében, amihez a társadalmi rétegződésre vonatkozó új

ideológiai nézetek is hozzájárulhattak, és ezekből a változásokból születhetett meg egy új, és jelenleg is hatalmon lévő politikai erő.

A 2014-es és a 2019-es választásokat is megnyerő, a parlamentben abszolút többséget is megszerző párt, az Indiai Néppárt (Bharatiya Janata Party, BJP) politikai aktorai és a lakosság körében a Nemzeti Önkéntesek Szervezete (Rashtriya Svayamsevak Sangh, RSS) szervezőmunkájának eredményeképpen, egy új, és mindkét csoportban azonos alapú ideológia, a 'hindutva-összehangoló emberségesség' került a csoportok életébe. Narendra Modi személye az ideológiák elméleti tanításának gyakorlati megvalósulását mutatja, ami bizonyíték arra, hogy a nemzeti ébredés időszakában elindult új hindutva szellemiség, és a BJP hivatalos filozófiája, az összehangoló emberségesség, egymásnak nem csak komplementer halmazai, hanem támogatói is, hiszen mindkettő azonos céllal, egy modern hindu ideológiát épít, ami már szakít a kasztrendszerrel, azaz a születésen alapuló, élethosszig tartó társadalmi besorolás nélküli társadalmat vízióálja.

1.1. Módszertani megfontolások

A széleskörűen áttanulmányozott szakirodalom alapján, a feladatban az egyik legnagyobb kihívást az jelentette, hogy ki tudjak lépni a nyugati típusú megközelítésből, azaz, hogy abban a helyzetben tudjam vizsgálni Indiát, amiben van, a saját vallás-kultúra keretében, a kettős létfelfogás figyelembevételével. Az értekezés egy konzekvens elemekből álló gondolati ívre épül a 'társadalmi rétegződés-politikai hatalom'

viszonyrendszerében, haladva a történelmi időrendiségben, egy logikai algoritmusban az ok-okozat sorrendiségével. A vizsgálati egységekben az elemzés egy ciklikusan ismétlődő folyamatban van a téma definíció, a szakirodalom áttekintés, módszertan leírás, maga a vizsgálat és az eredmények összegzésének állomásaival. A dolgozat alapvetően *deskresearch*, és elméleti jellegű, de emellett számos személyes interjú és három széleskörű empirikus kutatást is tartalmaz.

Konceptualizáció

A kutatást és a vizsgálatokat az alábbi fogalmi keretben végeztem:

- kultúra, vallás, irodalom;
- ősi, modern, tradíció, modernizáció;
- társadalmi rétegződés;
- politikai ideológiák;
- területi politikák;
- politikai rendszer, pártrendszer.

Abban az esetben, ha ezen fogalmak értelmezési és tartalmi kerete eltér az általánosan elfogadottól, akkor annak egyedi konceptualizálását az alkalmazáskor elvégzem.

Dimenziók

A vizsgálatokra nagyon sok dimenzió kínálkozik, de az értekezés terjedelmi korlátjai miatt hét dimenzióban végzek vizsgálatot:

1. Kultúra: ebben a dimenzióban elsősorban a lakosság kulturális hagyományait vizsgálom.

2. Korábbi birodalmak lenyomatai: a Maurya, a Gupta, a Mogul, a Brit, mint helyi birodalmak és a Szovjetunió hatásai.
3. A nemzeti ébredés: a társadalmi mozgalommá válásához szükséges egyik összetevőjén keresztül elemzem.
4. Politika rendszer: az alkotmány részletes tanulmányozásával kirajzolódó politikai és önkormányzati rendszer leírása.
5. Területi politikák: a gazdaságpolitikai váltás előtti időszak, 1947-1990 és az 1990-es évek léptékváltásának politika-ideológiai elemzése.
6. Pártrendszer alakulása: a modern demokrácia csúcseményének, a választások eredményeinek áttekintésével egy újabb síkját lehet a kultúrának megvizsgálni.
7. Személyi profilok: itt sok mindent lehet elemezni, az öltözködéstől kezdve a szokásokon át a politikai kommunikációig, beleértve a politikai/közéleti tevékenység melletti szakmai munkát, életművet.

Indikátorok

A dimenziók indikátorai a 'megszakadás–folyamatosság' aspektusban a kontinuitásra adnak értéket, a társadalmi működés kvalitatív változásai pedig a modernizációt indikálják.

Összegezve, a vizsgálatok végighaladnak a lakosság kulturális beágyazottságán, a politikai rendszer elemein, a politikai aktorok életén, az ország politikai földrajzán, pártrendszerén és elsődleges demokrácia

aktusán, mindezt a 'társadalmi rétegződés–politikai hatalom' viszonylatban.

A kutatás forrásai, szakirodalmi áttekintés

A források kiválasztásánál arra törekedtem, hogy ne csak a téma és a mondanivaló illeszkedjen a disszertáció keretébe, hanem ellenőriztem a szerzők szakértelmét, publikációit és azok kritikáit, valamint a kiadók tudományos jellegét. A magyar India-kutatások úttörője, Baktay Ervin művein érezhető, hogy szándéka nem tudományos jellegű, hanem ismeretterjesztő volt, meg akarta mutatni a világnak, de elsősorban a magyar nyelvet beszélőknek, hogy ő mit látott, és azt hogyan értelmezte. Gáthy Vera, Balogh András, Puskás Ildikó és Wilhelm Zoltán munkássága, számos könyv, publikáció és a célzott kutatási munkák eredményei, már mélyebb belelátást adnak az indiai társadalom testébe. Érdekes volt észrevenni azt, hogy az 1920-30-as években alkotó indiai kutatók és tudósok, mint például Raychaudary vagy Altekar, milyen aprólékos figyelemmel és mesteri módszertannal készítették el leírásaikat az ősi indiai társadalmakról úgy, hogy azok mentesek a vallási irodalom befolyásoltságától. Sok nyugati szerzőre is támaszkodtam a kutatás tartalmi tekintetében. A Bayly és a Rudolph házaspárok művei, WendyDoniger alkotásai komplex és mély ismereteket adnak általában, egyes témákra pedig specifikusan, a kiemelt történelmi időszakokban szelektált társadalmi keresztmetszeti vizsgálatokkal. A kasztrendszerrel kapcsolatos ismeretek terén kiválóan találtam Srinivas terepmunkákra alapozott munkásságát. Kiemelném még Witzel, Wojtilla, Hiltebeitel és Wearden nyelvészeti, vallási és

tudománytörténeti munkásságát. Külön élmény volt áttanulmányozni a nagy teoretikusok, Gandhi, Nehru, Sarvarkar, Golwalkar és Upadhyaya hosszú, és sokszor roppant absztrakt felvetéseket és magyarázatokat is tartalmazó műveit, melyek akár primer forrásoknak is tekinthetők, hiszen amit leírtak az nem mástól és másról szól, hanem a saját maguk által elképzelt és alakított történelemről. Számos kortárs szerző, például Jaffrelot munkásságát is áttanulmányoztam, ami rendkívül aprólékos a tárgyi ismertetés terén, de végkövetkeztetéseiben már befolyásoltságot mutat a nyugati bipoláris értelmezéstől. Hasonlóan éreztem több kortárs indiai szerző, mint például G. Aloysius, PrashantJha, AchinVanaik, SuchitraKulkarni, hogy csak néhányat említek, műveinek és munkásságának olvasásakor. Jelentős ismereti anyagot szereztem közvetlen internetes forrásokból, az indiai kormány által működtetett hivatalos statisztikai honlapokról, és a pártok saját oldalairól. Arra törekedtem, hogy a témát minél szélesebb szakirodalmi merítésből vizsgáljam, ezért az említetteken kívül számos szerző írásait tanulmányoztam át, könyveket, tudományos publikációkat, és a disszertációban sokszor egy-egy kisebb gondolati elem alátámasztására is hivatkozom rájuk. A vizsgálatok során vannak olyan részek is, például a puránikus időszámítás leírása vagy az eposzi múlt és a valós történelem összehasonlítása, ahol az információt nagyon széles körből és szétszabdaltan tudtam csak összeszedni, így a hivatkozásokat a témaegységek végén, együttesen jeleztem. Közvetlenül a disszertáció elkészítéséhez célirányosan áttanulmányozott, az irodalomjegyzékben

listázott szakirodalom számszerűsített adatait a 3. táblázat tartalmazza.

3. táblázat: A disszertáció megírásához áttanulmányozott irodalom számokban

Megnevezés	Darabszám
Magyar nyelvű irodalom	43
Angol nyelvű irodalom	363
Indiai szerző	145
Külföldi szerző	261
Egyetemi kiadó	114
Egyéb kiadó	197
Cikk	95
Internetes forrás	75

Forrás: saját szerkesztés

Nem lenne teljes a kép az előtanulmányok forrásközpontú értékelése nélkül. Külön kiemelném néhány oktató szerepét a kutatásom összeállításában és az eredmények tudományos bemutatásában: Pálné Kovács Ilona a jó kormányzás, Vadál Ildikó az alkotmány és jogszabály elemzés, Schmidt Andrea a gazdaságtörténelem folyamatainak, Tuka Ágnes a társadalom és a politika összefüggéseinek megértésében nyújtottak óriási segítséget. Kákai László az élet civil

oldalát értettette meg velem és megmutatta, hogy milyen a tökéletes tudományos módszertan. Bretter Zoltán a politika kulisszatitkait, az ideológiák hatalmát tárta fel, valamint bevezetett a közpolitika és a politikai kommunikáció rejtelseibe. Tarrósy István a nemzetköziség egyre fokozódó súlyával és elkerülhetetlenségével, a földrészeken átnyúló politikai relációkkal ismertetett meg, Glied Viktor pedig a struktúráltságot és a politika történelmi arculatát fedte fel előttem.

Interjúk

Indiai tartózkodásaim alatt számos embernek kértem ki a véleményét a legkülönbözőbb társadalmi és politikai kérdésekről. Annak ellenére, hogy ezek nem tudományos megbeszélések vagy interjúk voltak, az akkor elhangzottak, és tapasztalati úton az azok alapján megszerzett tudás, a mai napig is meghatározó információforrás és nézőpont számomra az Indiával kapcsolatos kérdésekben. A disszertációhoz kapcsolódó kutatásom keretében öt kutatóval készítettem interjút a közelmúltban. Arra voltam kíváncsi, hogy az Indiát átható kultúrát ők hogyan látják és értékelik, miket tartanak fontosnak belőle. Öt olyan kutatót választottam, akik Indiát más-más oldalról ismerik és kutatják: hindu szerzetes, biztonságpolitikai szakember, szociológus, kulturális antropológus, elméleti fizikus. Mind az öt szakembernek ugyanazt a kérdést tettem fel: milyen mély és elterjedt az indiai lakosság körében a Mahabharata, a Ramayan és az Arthashastra tanításainak elméleti és gyakorlati alkalmazása általában, és különös tekintettel a politikára?

- I. Rácz Géza, India-kutató, hindu szerzetes, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Esztétika Tanszékének égisze alatt tart rendszeresen campus kredites szemináriumot Indiáról, melyben végigmegy a vallásokon, a kultúra gyökerein, az ősi írásokon, a jelenben megtalálható kulturális szokásokon. Géza több, mint 30 éve kutatja Indiát, számos tanulmányúton és zárandoklaton vett részt. Az 1985-ben alapított metafizikai folyóirat, a Kagylókört magazin főszerkesztője és jelentős szerzője.
- II. Gyurok János, szociológus, Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Szociológia Tanszékének oktatója, többek között India társadalomtörténetével foglalkozik, számos indiai tanulmányúton vett részt. János jártas az indiai kisebbségek életében, a falvak szociológiai elemzésében.
- III. Háda Béla, India-szakértő, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóintézetének tudományos munkatársa, India biztonságpolitikájából írott disszertációját 2017-ben védte meg.
- IV. Farkas Judit, kulturális antropológus a Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Néprajz–Kulturális Antropológia Tanszékén, ökofalu és hagyománykutató, két évtizede tanulmányozza

az indiai kultúrát általában, a gyakorlatban pedig a magyar Krisna-tudatú hívők közösségét.

- V. Varga Bonbien, elméleti fizikus, többek között a Cambridge-i Egyetem matematikai triposzát is elvégezte, jelenleg doktorjelölt, szilárdtest fizika a kutatási területe. Bonbien fiatalkorában több évig Indiában élt és járt iskolába, majd felnőttként is számos, hosszabb idejű látogatás alkalmával indiai általános és középiskolákban is tanított. Több indiai nyelvet is beszél, az indiai kultúra mély ismerője és folyamatos kutatója.

Természetesen mindenki kicsit eltérő választ adott és a maga szakterületéről világította meg a kérdést. Összességében az a kép rajzolódik ki a válaszok és a további kötetlenebb, de a témára fókuszált beszélgetések alapján, hogy Indiában az ősi hagyományok erősen jelen vannak a lakosság mindennapjaiban és társadalmi életében. Számos példát említettek arról, hogy mind a városi, mind a vidéki lakosság is rendszeres, az élet eseményeihez kötődő közösségi ceremóniát tart, például gyermekek születésekor, első szilárd táplálék evésekor, házasságkötések alkalmával, új házba költözéskor, a mezőgazdasági termelésből élők a vetéskor és az aratáskor is tartanak nagyobb fesztiválokat, melyek gyökerei és tartalmi leírása az eposzi irodalomban megtalálható. A kifejezetten vallási ünnepek, mint Rama hazatérése, a Dipavali, Krisna születésnapja, a Janmastami, Durga ünnepe, a DurgaPuja, valamint a Siva Ratri, Rama Navami, Holi, MakaraSankranti, VasantPanchami, RathaYatra, GaneshChaturthi és sok-sok más fesztivál országszerte százmilliókat mozgat meg.

Mind az öt szakértő szerint az eposzi-puránikus irodalomból napi rendszerességgel tartanak számos helyen az országban helyi vagy vándor szintársulatok, népzenevel is aláfestett jelmezes előadásokat, melyek látogatottsága nagy. A kérdés második felére, a lakosság és a politika viszonyáról az ősi hagyományok tekintetében, az volt a vélemények eredője, hogy a versengő pártok, eltérően a nyugati pártoktól, számos elemet használnak a kultúrából és a vallási irodalmakból az arculatukban, a programjaik leírásakor, a választási kampányokban, a politikai kommunikációjuk során és még a napi politikai csatározásokban is. A Mahabharata főbb szereplőinek karaktere, és tettei, valamint a Ramayan etikai kódexei is gyakori elemei a közbeszédnek napi szinten. A közélet is színültig van töltve az eposzi-puránikus irodalomra való utalásokkal, hivatkozásokkal, azaz, ha bárki nyilatkozik és mondanivalójának súlyt akar adni, akkor az irodalomból egy példát, egy nevet, egy kisebb eseményre való utalást bele kell fűznie a közlésébe. A szakemberek felhívták a figyelmemet, hogy a disszertációban mindenképpen hangsúlyosan emeljem ki és magyarázzam el azokat a főbb kulturális különbségeket, amik miatt a nyugat nagyon nehezen érti Indiát, mint például a lélekvándorlás tana és az abból eredő társadalmi szerkezet és gondolkodás, a kasztrendszer működése és mozgatórugói, valamint világítsak rá, hogy a hinduizmus nem egy nyugati értelemben vett vallás, hanem inkább egy életfilozófia és normarendszer, ami kulturális alapon hatja át a társadalmat. Áttekintettük a módszertani kérdéseket is és beszélünk a vezetői profilok fontosságáról, a szimbólumrendszerekről és a falu-város

távolságáról. A kutatásom alatt és a disszertáció elkészítésének folyamatában sokat táplálkoztam az interjúk során elhangzott információkból.

Empirikus kutatások

Három empirikus kutatást végeztem el. Az elsőben a célkitűzésem az volt, hogy láthassam az eposzi-puránikus irodalom jelenlétét az indiai politikai kommunikációban. A módszer internetes keresés volt, meghatározott kulcsszóra: Mahabharata. Három területen végeztem a keresést: India szövetségi parlamentjének alsóházi, LokShabha felszólalásaiban, UttarPradesh állam alsóházi törvényhozásának médiatárában és a két legnagyobb példányszámban forgalmazott angol nyelvű napilapban, a Hindustan Times-ban és a The Times of India-ban. A választott időintervallum a 2014 és 2020 közötti időszak. Mivel önmagában ez a kutatás csak számadatokat jelent, ezért egy hasonló kutatást végeztem a magyar politikai kommunikációban, ugyanebben az időszámban az Országgyűlési Naplóban, az Index és az Origó hírportálokon a csodaszavas kulcsszóra, hogy érezhető legyen a számok súlya. Ezen kutatás részleteit az *1. számú melléklet* tartalmazza. A második empirikus kutatásom India alkotmányának és területi politikáinak az elemzése volt a politikai működés, beleértve a szövetségi, az állami és az önkormányzati alrendszereket, valamint az egyik legfontosabb közpolitika, a területi politikák ideológiai tartalmának megállapítása céljából. A módszer az alkotmány elemzése és a területi politikával kapcsolatos törvények megkeresése, valamint a szakirodalom alapján egy új, az ideológiai tartalmat megmutatni képes elemzési keretrendszer kidolgozása.

Az alkotmányos politikai működés leírása a 3.3., a területi politikák ideológiai hátterének bemutatása pedig a 3.4. fejezetben található. A harmadik empirikus kutatással az volt a célom, hogy felmérjem az indiai pártrendszer gyakorlati működését a választási eredmények tükrében. A módszer az Indiai Választási Iroda (Election Commission of India, ECI) honlapján az adatbázisok megkeresése és az adatok kigyűjtése volt, ahol az indiai szövetségi választások első három helyezett pártját, pártszövetségét kerestem meg és foglaltam táblázatba az első, 1951-52-es választásoktól a legutóbbi, 2019-es választásokig, illetve az első helyezett megszerzett mandátumszámairól készítettem ábrát. A kutatás eredménye a 3.5. fejezetben került bemutatásra.

Tartalmi összefoglaló és a disszertáció struktúrája

India történelmét, mindamelllett, hogy korábbi és vele párhuzamosan is élő kultúrák is léteztek a szubkontinensen, egybehangzóan az Indus-völgyi kultúrától indítja a modern történetírás, melyet számos civilizációs váltás követett, majd az iszlám betörésével megkezdődött a kultúra átformálódása is, főleg Észak-Indiában, mely fejlődési szakaszt végül a britek zárták. Az uralkodói piramis csúcsán idegen eredetű uralkodói csoportok azért tudtak évszázadokon keresztül hatalmon maradni, mert nem volt egység a területi és helyi szintű kisebb királyságok között és a népesség körében sem. A múlt század 20-as éveitől kezdve Mahatma Gandhi satyagraha mozgalmával elsősorban egységet teremtett az országban, mely olyan erőt hozott létre, amivel a brit közigazdasági és végrehajtó hatalom, még a hadsereg

támogatásával sem tudott mit kezdeni, s a II. világháborút követő években létrejött az Indiai Köztársaság, mely ma több állam és szövetségi terület föderális uniójából áll. A disszertáció első része ebben az időkeretben halad végig a történelem egyes állomásain, a konceptualizált kereten belül, az ősi kultúra és kontinuitásának megfigyelése céljából, India egyedi kulturális elemeinek bemutatásával, és a 'társadalmi rétegződés–politikai hatalom' viszonyrendszerének dimenziójában egy történelmi áttekintésre támaszkodva, a hagyománykultúra definíciójához és a kulturális kontinuitás szállítóeszközének megállapításához: társadalomszervezési ideológiák és ezek kialakulásának történelmi környezete a politikatudomány megközelítési oldaláról vizsgálva. Az első vizsgálati fejezet az eposzi irodalom kasztindoktrinációs és kultúra-konzerváló felelősségének megállapításával zárul. A második rész, a modernizációt, mint a társadalmi átalakulás egyik mechanizmusát használva halad végig a 19. században kezdődött, Indiában egyedi, társadalmi rétegződés módosítására képes társadalomfilozófiai és ideológiai, a politika alakulásával is szervesen összefüggő változási folyamatokon. A második vizsgálati egység a kasztindoktrinációs hatástól mentes új, a pártpolitikai versengésben is sikeresen alkalmazott társadalmi-politikai ideológia bemutatásával zárul. Az utolsó fejezet összegzi a vizsgálati eredményeket és elvégzi a hipotézisek megválaszolását.

A disszertációban nem foglalkozom az aktuálpolitika témakörével, a társadalmi problémákkal, a kisebbségek helyzetével, a társadalmi igazságosság és ez esélyegyenlőség hiányosságaival, a hindu-muszlim

ellentétel, bel-, gazdaság- és külpolitikai kérdésekkel, a korrupciós felvetésekkel, a 'kinek van igaza' döntéskényszerrel. Arra törekedtem, hogy ezen témakörökből csak annyit érintsek, amennyi az értekezett téma megértéséhez, illetve tárgyalhatóságához elengedetlenül szükséges. Mindent megtettem azért, hogy elkerüljem a normatív jelzők használatát és csupán deskriptíven mutassam be a kutatást. Nem használom a jobb–bal relatív dichotómia rendszert, az ideológiákhoz azok klasszikus értelmében csatolok. Nem szándékozom senki és semmi fölött értékítéletet mondani, de ha bárki, természetes személy vagy intézmény úgy érzi, hogy ez mégis megtörtént, az csak a véletlen műve, és már most előzetesen elnézését kérem. A tudomány oltárára, nem pedig bármely érdekszféra erősítésére vagy gyengítésére készítettem az értekezésemet. A disszertáció az ideológiák szintjén zajló folyamatok vizsgálatát célozza, amik általánosan, mondhatni országos szinten érintik az indiaiak életét.

Kérdések a jövőre

A vizsgálatokból adódó jövőbeli kutatási irányok szinte végtelen palettát adnak, amiből kettőt választottam ki. Az egyik a funkcionális működéssel kapcsolatos, a másik pedig a politikai ideológiák dialektikájába kóstol bele.

- i. A funkcionális működéssel kapcsolatban, az önkormányzatiság elemzésénél láttuk az összehasonlító adatokat Magyarországhoz viszonyítva. Az indiairól kirajzolódó kép, már a jelenben is, egy erősen megterhelt helyi

önkormányzatot, egy közvetlen választói felhatalmazás nélkül működő körzeti és területi önkormányzatokat, valamint városi polgármestereket mutat. A képet még színezi az is, hogy a választott képviselők kezében csak döntési jogkör van, a végrehajtást a testületektől és a polgármesterektől teljesen független, egy párhuzamos hierarchiarendszerben strukturált, állami és/vagy központi kormányzatai közigazgatási hivatal(ok) végzi(k). A jövő egyik kihívása India számára az önkormányzatiság kérdéskörében elsősorban az lehet, hogy mit kezd a népesség növekedésével a kvantitatív oldalról emelkedő, a kvalitatív oldalról pedig jelenleg is alacsony hatékonysággal működő rendszerekkel?

- ii. A brahminok létrehozták az osztályharc nélküli társadalmat több, mint 2000 évvel Marx elképzelése előtt. Indiában nem azért nincs osztályharc, mert elérték a kommunizmust, ahogy azt Marx képzelte, hanem azért, mert a kasztrendszer és a lélekvándorlás tanításai miatt mindenki abban az osztályban marad, ahova beleszületik, és ha ebben az életben jól viselkedik, követi a szabályokat, nem lázadozik, nem harcol a más osztályba kerülésért, szolgálja a brahminokat, akkor lehetősége nyílhat a következő életében egy felsőbb osztályba megszületni. Marx elemzésében az indiai társadalomról hasonló következtetéseket von le, mint a nyugatiakról: vannak, akik a termelőeszközöket birtokolják és vannak, akik dolgoznak. De, amit Marx nem írt le, hogy ezek között nincs semmilyen harc, mert a kasztrendszer dogmái miatt nincs meg az emberekben a gondolat szintjén sem a lehetőség a változtatásra, mert abban

szocializálódtak, hogy a társadalmi helyzet egy életre szól és a kötelesség tökéletes elvégzésével egy életen át ebben a társadalmi rétegben az, ami a következő életben lehetőséget ad egy felsőbb rétegben megszületni. Tehát nem az ez életbeli harc a termelőeszközöket birtoklókkal, hanem az ez életbeli odaadó munka feléjük az, ami a társadalmi felemelkedést a következő életbe lehetővé fogja tenni. Azaz vannak osztályok, de nincs osztályharc, soha nem is volt. Az osztályharc pedig fontos, és a jelenléte motiválja a különböző osztályokat, hogy fejlődjenek és új dolgokat teremtsenek. De ha nincs osztályharc, akkor ez a motiváció megszűnik. Indiában ez nagyon szembetűnő, hogy a ma is élő kasztrendszer miatt, amit az eposzi-puránikus irodalom tart fenn, és már gyermekkorban a történetekkel beleépül a kasztrendszer elfogadása, mint a kultúrának az eleme a gyermekek tudatába, ezért nincs osztályharc, az embereknek nagyon kicsi a motivációja és az indíttatása reformra, újdonságra, teremtésre a fejlődés irányában, mert tudatukban nincs a társadalmi mobilitásra lehetőség. A 2. számú hipotézis vizsgálatából már tudjuk az okát a szocialista ideológia térnyerésének, de azért érdemes megjegyezni, hogy a független India alapító atyái egy olyan kormányzati és irányítási struktúrát vezettek be Marx szocialista modelljével, ami feltételezi az osztályharcot, hiszen a marxi modell a kapitalista társadalom fejlődésének az osztályharc által létrejövő új társadalma. De mivel Indiában nincs osztályharc, ez a modell nem lehetett működőképes. Nincs osztályharc, de azt a társadalmi modellt próbálták meg

felépíteni, aminek a vége, hogy nincs osztályharc, mert a harc eredményeképpen megszűntek az osztályok. Ez azt is jelenti, hogy ahhoz, hogy a társadalom rá tudjon lépni a marxi útra, először létre kellett volna hozni az osztályharcot, azaz felszámolni a kasztrendszeret. India alapító atyái javarészt brahminok voltak, élükön Nehruval, aki a Gandhi által létrehozott tömegpolitizálásából kilépve, a politikát visszaterelte az elitpolitizálásra, amiben persze szinte csak brahminok vettek részt. Ez nem azt mutatja, hogy a marxi útra akarták volna terelni a társadalmat, ahol dűl az osztályharc, hanem folytatták tovább az osztályharc nélküli társadalom fenntartását, hogy a politikai hierarchia a brahminokkal a csúcson megmaradhasson. A BJP által képviselt kasztrendszermentes politikai ideológia térnyerésével fordulhat ez az állapot, és India ráléphet az osztályharcot már lehetővé tevő társadalmi rétegződés kialakulásának útjára. Ha ez megvalósul, akkor a jövő egyik érdekes kutatási témája lehet annak vizsgálata, hogy az osztályharc lehetőségével élő társadalom milyen pártstruktúrát fog indukálni, hiszen akkor már a marxi elveknek megfelelő osztályharcra képes társadalmi rétegződés lesz, ahol a szocialista ideológia egy megoldással kecsegtető út lehet egyes osztálycsoportok számára. Hogyan fog a saját modernizáló ideológiájával megteremtett, önmagára nézve versenytársként megjelenő helyzettel a BJP megbirkózni?

Az indiai szavak és fogalmak átírása nem követi a IAST (International Alphabet of Sanskrit Transliteration)

elveit, hanem az angol ejtés szerint íródtak. A magyar nyelv ragjait, a magyar helyesírás szerint, az eredeti szóval egybeírtam a hangzói hasonulások figyelembevételével, mint például, Agra, Agrában; Mahabharata, Mahabharatában.

Publikációk

Varga, László (2020): A nemzeti ébredéstől a neokonzervatív modernizációig: ideológiai tartalmak India politikai életében. *Pólusok 1* : 2 pp. 104-122. , 19 p.

Varga, László (2020): Ideológiai tartalmak India területi politikájában. *Comitatus: Önkormányzati Szemle 30* : 236 pp. 68-76. , 9 p.

Varga, László (2019): Az erősödő India mint tárgyalópartner, tanulságok a Mahábháratából: Amrita Narlikar, Aruna Narlikar: Bargaining with a Rising India. Lessons from the Mahabharata. Oxford University Press, Oxford, 2014. 248 oldal. *Aetas: Történettudományi Folyóirat 34* : 1 pp. 174-176. , 3 p. SZTE Egyetemi kiadványok

Varga, László (2019): Önkormányzatiság Indiában. *Új Magyar Közigazgatás 12* : 1 pp. 37-43. , 7 p.

Varga, László (2019): Jha, G. (2018): Fragile urban governance: Evolution, decline and empowerment of local self government in India. *Tér és Társadalom 33* : 1 pp. 194-197. , 4 p.

- Varga, László (2018): A Grassroots Development In The Light Of The Development Theories, A Case Study In Rural India: Food For Life Vrindavan. *Journal Of Human Geography* 25. pp. 28-40. , 13 p.
- Varga, László (2018): A grassroots development in the light of the development theories, a case study in rural India: Food for Life Vrindavan. In: Ludmilla, Njemec (szerk.) Region-2018 : *Sztrategija Optimálnogo Rozvitku*, Harkov, Ukrajna : Harkivs'kij nacional'nij unìversitet imeni V. N. Karazina, pp. 125-128. , 4 p.
- Varga, László (2018): A felsőfokú oktatásban részvevők létszámra ható jogi, makró- és mikroökonómiai folyamatok. *Iskolakultúra: Pedagógusok Szakmai-Tudományos Folyóirata* 28 : 10-11 pp. 90-102. ,13 p.